

Water en Bodem sturend en de waterschapsregelgeving

Wat zijn de (on)mogelijkheden voor borging in waterschapsregelgeving?

Colofon

Rapporttitel: *Water en Bodem sturend en de waterschapsregelgeving*

Datum: *02-11-2023*

Auteurs:	<i>Eva Nieuwenhuis</i>	<i>Ambient</i>
	<i>Gert Dekker</i>	<i>Ambient</i>
	<i>Sophie Hasselman</i>	<i>FLO Legal</i>
	<i>Wendy van de Leemkolk</i>	<i>FLO Legal</i>

Foto omslag: *istockphoto.com*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en achtergrond	3
1.2	Doel	3
1.3	Leeswijzer	4
2.	Water en Bodem sturend en de Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving	5
2.1	Water en bodem sturend	5
2.2	Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving	5
2.3	Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving	7
3.	Taken, bevoegdheden en begrenzings waterschappen	8
3.1	Wettelijke taak van het waterschap.	8
3.2	Bevoegdheden van het waterschap: de instrumenten	9
3.3	Begrenzings voor het stellen van regels	11
4.	Borgingsmogelijkheden waterschappen Water en bodem sturend en Landelijke maatlat	14
4.1	Structurerende keuzes met een relatie tot de waterschappen.....	14
4.2	Mogelijke instrumenten voor borging in waterschapsregelgeving	16
5.	Praktijkvoorbeelden	18
	Bijlage A: Kamerbrief <i>Water en bodem sturend</i>	20
	Bijlage B: Kamerbrief <i>De Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving</i>	21
	Bijlage C: Voorziene rol structurerende keuzes WBS en doelen en richtlijnen Landelijke maatlat. .	22
	Bijlage D: Voorbeelden van stellen van regels in de waterschapsverordening	24
	Bijlage E: Overzicht van structurerende keuzes uit Water en Bodem sturend	25

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

Met de kamerbrieven *Water en Bodem sturend*¹ en *De Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving*² geeft het kabinet invulling aan het regeerakkoord om water en bodem sturend te maken in de ruimtelijke inrichting. Met de urgente woningbouwopgave, de opgave op natuur te herstellen en de aanhoudende klimaatverandering, loopt Nederland steeds vaker tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aan.

De Kamerbrief *Water en Bodem sturend* is op 25 november 2022 door de minister en staatssecretaris van IenW naar de Tweede Kamer gestuurd. De Kamerbrief geeft invulling aan het principe dat water en bodem sturend moeten worden bij ruimtelijke plannen in Nederland. In de kamerbrief zijn zeven uitgangspunten en 33 structurerende keuzes opgenomen. De structurerende keuzes worden gedefinieerd als 'beleidsuitspraken over de (on-)wenselijkheid van activiteiten [...] in het ruimtegebruik of ten opzichte van het functioneren van het water- en bodemsysteem'. De structurerende keuzes worden in de brief per gebied of thema beschreven, samen met een uitwerking van de urgentie, de inzet, te nemen maatregelen en de consequenties.

In maart 2023 is de Kamerbrief *De landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving* uitgebracht. De landelijke maatlat richt zich op klimaatadaptief bouwen en inrichten voor de thema's wateroverlast, droogte, hitte, biodiversiteit, bodemdaling en gevolgbepierking overstromingen, en is in opdracht van de ministeries van BZK, IenW en LNV uitgewerkt. Het doel van de maatlat is om een landelijk uniform referentiekader op te stellen waarmee projecten klimaatbestendig en groen kunnen worden uitgevoerd. In de maatlat zijn per thema doelen, prestatie-eisen en richtlijnen opgenomen om tot deze klimaatbestendige en groene gebouwde omgeving te komen.

Op dit moment zijn de keuzes, doelen en richtlijnen zoals gepresenteerd in de kamerbrieven (nog) niet (geheel) omgezet in regelgeving. De Commissie Watersystemen (CWS) van de Unie van Waterschappen heeft behoefte aan een overzicht van de mogelijkheden om (onderdelen van) de waterschapsregelgeving zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de structurerende keuzes van het beleidstraject 'Water en Bodem sturend', en bij de doelen en richtlijnen uit de 'Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving'.

Deze notitie beschrijft de resultaten van een eerste verkenning naar de (on)mogelijkheden van borging in waterschapsregelgeving vanuit het perspectief van Water en Bodem sturend en de Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Het gaat hierbij om de onderdelen die waterschappen zelf (juridisch) kunnen borgen. Bij het opstellen van de notitie is ook naar praktijkvoorbeelden gekeken. Dit zijn voorbeelden van onderwerpen van regels uit waterschapsverordeningen en beleidsregels waarin waterschappen zelf al specifieke onderdelen uit de Kamerbrief Water en Bodem sturend en de Landelijke maatlat hebben opgenomen.

1.2 Doel

Het doel van deze notitie is om inzicht te geven in de mogelijkheden om (onderdelen van) de waterschapsregelgeving in te zetten om de richtinggevende doelen en richtlijnen uit de *Landelijke*

¹ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-c35e65eba0903d738ae26dab222462337b0d8de7/pdf>

² Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cba8e18abd991aba311834eb957f270aa3081c80/pdf>

maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving en de structurerende keuzes uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend* te borgen.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van uitgangspunten uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend*, en beschrijft de belangrijkste doelen en richtlijnen uit de Kamerbrief *De Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving*. Ook het concept ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving komt in Hoofdstuk 2 aan bod in. Hoofdstuk 3 beschrijft de taken, bevoegdheden en begrenzingen van waterschappen. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van mogelijkheden van juridische borging van de structurerende keuzes door de waterschappen. Hoofdstuk 5 kijkt naar praktijkvoorbeelden van waterschapsregelgeving waarin waterschappen zelf al specifieke onderdelen in regelgeving hebben opgenomen om aan te sluiten bij het Water en Bodem sturend kader en de Landelijke maatlat.

2. Water en Bodem sturend en de Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de uitgangspunten uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend*³ (Paragraaf 2.1) en van de belangrijkste doelen en richtlijnen uit de Kamerbrief *Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving*⁴ (Paragraaf 2.2). In Paragraaf 2.3 lichten wij kort het concept 'ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving' toe, waarover in mei jl. een Kamerbrief⁵ is verschenen.

2.1 Water en bodem sturend

Om invulling te geven aan het regeerakkoord van Rutte IV en het principe om water en bodem sturend te maken in de ruimtelijke inrichting, zijn in de Kamerbrief *Water en Bodem sturend* zeven uitgangspunten en 33 structurerende keuzes opgenomen (Zie Bijlage A voor de Kamerbrief).

De volgende zeven uitgangspunten zijn geformuleerd:

- Niet afwentelen;
- Meer rekening houden met extremen;
- In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en de bodem;
- Meerlaagsveiligheid;
- Minder afdekken, minder vergraven, niet verontreinigen;
- Integrale aanpak in de leefomgeving; en
- Comply or explain.

Deze uitgangspunten vormen de basis voor de 33 structurerende keuzes. Deze keuzes hebben deels betrekking op nationaal beleid, maar kunnen ook richting geven aan of doorwerking vinden in programma's en verordeningen van waterschappen en andere decentrale overheden. De structurerende keuzes worden in de Kamerbrief per gebied of thema beschreven, samen met een uitwerking van de urgentie, de inzet, te nemen maatregelen en de consequenties. De volgende thema's en gebieden worden onderscheiden: water en bodem, bebouwd gebied, laagveengebied, verziltende kustgebieden en de hoge zandgronden. In deze notitie richten we ons op de structurerende keuzes die een relatie hebben met waterschapsregelgeving. In Hoofdstuk 4 geven we een overzicht van de structurerende keuzes die hieraan voldoen.

2.2 Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving

De Kamerbrief *De Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving* (zie Bijlage B) geeft invulling aan het regeerakkoord om water en bodem sturend te maken in de ruimtelijke inrichting, en aan het eindadvies van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater.⁶ In dit eindadvies wordt geadviseerd de maatlat wettelijk te borgen en te verkennen hoe deze in de bestaande bebouwde omgeving kan worden toegepast.

De Landelijke maatlat, die als bijlage in vorm van een overzichtstabel met factsheets is bijgevoegd bij de kamerbrief⁷, vormt de inhoudelijke basis voor klimaatadaptief bouwen en inrichten. Ze geeft kwalitatieve lange termijn doelen, kwantitatieve prestatie-eisen en richtlijnen voor de thema's

³ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-c35e65eba0903d738ae26dab222462337b0d8de7/pdf>

⁴ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cba8e18abd991aba311834eb957f270aa3081c80/pdf>

⁵ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-0163ba95ca209bbb39f69060cb4c08e767bcad27/pdf>

⁶ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cddbc01e11cbe749215a9adde1803b2f346f50e0/pdf>

⁷ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/03/23/landelijke-maatlat-factsheets-en-overzichtstabel>

overstromingen, wateroverlast, droogte, hitte, biodiversiteit en bodemdaling (zie Figuur 1). Per thema beschrijven we kort wat het doel is en een aantal richtlijnen die bijdragen om het doel te bereiken:

- **Biodiversiteit:** Het doel op het thema biodiversiteit en natuurinclusiviteit is dat groenblauwe structuren en de gebiedseigen biodiversiteit worden versterkt op alle schaalniveaus. Om dit doel te behalen wordt in de maatlat de voorkeur gegeven aan groene oplossingen gebaseerd op natuurlijke processen en structuren boven technische oplossingen (groen, tenzij). Een andere richtlijn is om op buurt/wijkniveau een groennorm in de vorm van een percentage groen vast te stellen, en te behouden en te realiseren.
- **Droogte:** Droogte mag niet leiden tot structurele schade aan bebouwing, funderingen, wegen, groen, water en vitale of kwetsbare functies. Om dit te bereiken is de richtlijn om infiltratie te vergroten en verharding te minimaliseren. Een andere richtlijn die moet bijdragen aan dit doel is water zoveel mogelijk te hergebruiken, zuinig gebruik te maken van drinkwater, en de waterkwaliteit te verbeteren.
- **Bodemdaling:** Als doel voor bodemdaling is in de maatlat opgenomen dat bodemdaling van gebouwd gebied en de gevolgen ervan nu en in de toekomst beheersbaar en betaalbaar blijven. Om dit te bereiken is het wenselijk om een gebiedsspecifieke ondergrens voor elk project te definiëren, en die decentraal vast te stellen en te borgen zijn. Zo is het wenselijk dat er over de levensduur de meest (maatschappelijk) kosteneffectieve ontwerpkeuzes van bebouwing, infrastructuur en groen en bijbehorende maatregelen voor openbaar en privaat terrein wordt gekozen. De draagkracht bodem moet mede sturend zijn bij keuze voor functie, systeem en inrichting.
- **Hitte:** Tijdens hitte moet de gebouwde omgeving een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving bieden. Voorbeelden van richtlijnen om dit te bereiken zijn: Het voorkomen van directe opwarming van verblijfsplekken in de private of openbare buitenruimte; en het zorgen voor schaduw op verblijfsplekken, loop- en fietsroutes en drinkwaterstroken.

Figuur 1. Landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving

- Overstromingen: de gebouwde omgeving moet met behulp van gevolgbeperking voorbereid zijn op overstromingen vanuit het regionale watersysteem, door dijkdoorbraken, en in buitendijks gebied. Om dit te bereiken geeft de maatlat als richtlijn dat overstromingsrisico's (gebaseerd op overstromingskans, waterdiepte en evacuatietijd) en bijbehorende impact afgewogen moeten worden, met specifieke aandacht voor vitale en kwetsbare functies.
- Wateroverlast: Als doel voor wateroverlast is in de maatlat opgenomen dat hevige neerslag niet tot waterschade aan gebouwen, boven- en ondergrondse infrastructuur en voorzieningen leidt, en dat kwetsbare en vitale functies en voorzieningen beschikbaar blijven. Om dit te bereiken is als richtlijn opgenomen dat regenwater op een zo natuurlijk mogelijke wijze bovengronds en onder natuurlijk verval wordt afgevoerd.

In Bijlage C is voor de structurerende keuzes uit Water en Bodem sturend en voor de Landelijke maatlat kort beschreven welke rol is voorzien in gebiedsprocessen en ruimtelijke ontwikkelingen.

2.3 Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving

Op 30 mei jl. heeft de minister van IenW de Kamerbrief *Concept ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving*. Het concept kader is een eerste uitwerking van de structurerende keuze (21) over de locatiekeuze bij nieuwbouw uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend*, en is ook onderdeel van het startpakket in het kader van het programma NOVEX. Het heeft als doel om provincies te ondersteunen met het proces van de ruimtelijke puzzels: Provincies kunnen het concept afwegingskader inzetten om te bepalen op welke locaties ze in de toekomst gaan bouwen. Het gaat daarbij niet alleen over nieuwbouwwoningen, maar over alle nieuwe ontwikkelingen in de gebouwde omgeving.

In de Kamerbrief wordt een beslisboom gepresenteerd die gebaseerd is op de risico's van overstromingen en wateroverlast (plaatsgebonden overstromingskans vanuit het lokale, regionale en hoofdwatersysteem), bodemdaling (plaatsgebonden zettingsrisico) en drinkwaterbeschikbaarheid (risico's ten aanzien van drinkwaterbeschikbaarheid). De beslisboom moet als hulpmiddel dienen voor het maken van een keuze over het wel of niet bouwen op een bepaalde plek, gelet op de risico's vanuit het water en bodemsysteem. Er is ook een processchema bijgevoegd dat het proces voor de toepassing van het concept kader bij nieuwe ontwikkelingen in stappen weergeeft.

Naast het Water en Bodem sturend kader, heeft het ruimtelijke afwegingskader ook een sterke samenhang met de Landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Het ruimtelijke afwegingskader richt zich op de vraag waar, gegeven de risico's vanuit het water- en bodemsysteem, het beste gebouwd kan worden, en de landelijke maatlat richt zich op de vraag hoe er klimaatadaptief gebouwd kan worden.

3. Taken, bevoegdheden en begrenzingen waterschappen

In dit hoofdstuk beschrijven we de taken, bevoegdheden en begrenzingen van waterschappen.

Paragraaf 3.1 beschrijft allereerst de wettelijke taak van de waterschappen. Om te bepalen wat de begrenzingen zijn voor waterschappen om regels te stellen, is het namelijk van belang om het doel van de regels te relateren aan een wettelijke taak van het waterschap. Zie in dat kader artikel 2.1 van de Omgevingswet: "(...) een waterschap oefent zijn taken en bevoegdheden op grond van deze wet uit met het oog op de doelen van de wet, tenzij daarover specifieke regels zijn gesteld."

Paragraaf 3.2 geeft vervolgens een overzicht van de bevoegdheden (instrumenten) van de het waterschap. Tot slot beschrijft Paragraaf 3.3 de begrenzingen die er zijn voor het stellen van regels.

3.1 Wettelijke taak van het waterschap.

Elk bestuursorgaan is gebonden aan zijn wettelijke taken. Voor de waterschappen volgt de taak uit artikel 133 van de Grondwet, artikel 2.17 van de Omgevingswet (Ow), de Waterschapswet en het waterschapsreglement. Het waterschap is een functioneel bestuursorgaan, opgericht voor het vervullen van een specifieke taak: de waterstaatkundige verzorging van een bepaald gebied. Die taak bestaat uit het beheer van watersystemen, het waterketenbeheer en de zorg voor eventuele andere waterstaatsaangelegenheden.⁸

Het beheer van watersystemen is uit te splitsen naar de actieve beheertaak en de passieve beheertaak (zie Tabel 1). De actieve beheertaak omvat de uitvoering van werken en werkzaamheden aan waterstaatswerken, in het licht van de wettelijke normen, doelen en functies die voor die watersystemen gelden. De passieve beheertaak gaat over het reguleren van activiteiten van derden in of bij het watersysteem. De term watersysteem omvat zowel oppervlaktewater als waterkeringen, grondwater en bijbehorende bergingsgebieden en ondersteunende kunstwerken.⁹

Tabel 1. Beheer van watersystemen.

Actief beheer	Passief beheer
Aanleg, wijziging, onderhoud van waterstaatswerken	Waterschapsverordening vaststellen en activiteiten reguleren ¹⁰
Peilbeheer	Profielenlegger, onderhoudsverordening en onderhoudslegger vaststellen ¹¹
Vasthouden/bergen/afvoeren water (voldoende water)	Peilbesluit vaststellen ¹²
Actief beheren van de chemische, ecologische en bacteriële kwaliteit van watersystemen (schoon en gezond water)	Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)
Actief beheren van de chemische grondwaterkwaliteit en grondwaterkwantiteit	Schouw
Beheer van veilig en doelmatig gebruik, in overeenstemming met de aan het watersysteem toegedeelde functies	
Voorkomen van schade aan waterstaatswerken veroorzaakt door bever- en muskusratten	
Zuiveren van stedelijk afvalwater	
Regelen van het beheer van zuiveringstechnische werken	

⁸ Uitgewerkt in het waterschapsreglement.

⁹ Zie de begripsbepaling uit Bijlage I van de Omgevingswet.

¹⁰ Zie artikel 2.5 van de Omgevingswet.

¹¹ Zie artikel 2.39 van de Omgevingswet en artikel 78, tweede lid, van de Waterschapswet.

¹² Zie artikel 2.41 van de Omgevingswet.

In de definitie van 'beheer van watersystemen' legt de Omgevingswet de koppeling met de doelstellingen 'voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste', 'bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen' en 'vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen'. Het beheer van watersystemen is samengevat in Tabel 1.¹³

3.2 Bevoegdheden van het waterschap: de instrumenten

Tabel 2 geeft een overzicht van de instrumenten waar het waterschap beschikking over heeft bij het uitoefenen van de taak zoals beschreven in Paragraaf 3.1.

Tabel 2. Publiekrechtelijke instrumenten van het waterschap.

Instrumenten publiekrechtelijk	Omschrijving	Wettelijke grondslag
Waterschapsverordening	Bevat de juridische rechtstreeks werkende regels, specifiek gericht op het watersysteem en waterstaatswerken binnen het beheergebied van het waterschap. Hét instrument voor reguleren van activiteiten door derden.	2.5 Ow
Peilbesluit	Bestuurlijk besluit over de te handhaven waterhoogte in waterlopen.	2.41 Ow
Onderhoudsverordening en onderhoudslegger	Aanwijzing van onderhoudsplichtigen en onderhoudsverplichtingen voor waterstaatswerken.	78 Wschw
Profielenlegger	Document dat de ligging, vorm, afmeting en constructie van waterstaatswerken bepaalt.	2.39 Ow
Waterbeheerprogramma en eventueel andere programma's	Zelfbindend beleidsdocument om doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken, vaak binnen een bepaald aantal jaren (korte termijn).	Afd. 3.2 Ow
Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid	Intern beleidsdocument met de strategische visie voor de lange termijn voor de fysieke leefomgeving (lange termijn) - niet verplicht voor waterschappen.	geen wettelijke grondslag of art. 4:81 Awb
Beoordelingsregels¹⁴ en beleidsregels	Regels over het gebruik van bevoegdheden door een bestuursorgaan. Zelfbindend, maar geven naast richting aan het waterschap zelf, ook richting aan ingezetenen over de lijn van het waterschap (bijvoorbeeld voor wat betreft vergunningen verlenen).	4:81 Awb
Weging van het waterbelang	Opvolger van de watertoets. Instructieregel voor overheden om bij het opstellen van omgevingsplan, het vaststellen van een projectbesluit, het beoordelen van een aanvraag voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit en het toedelen van functies aan locaties in de omgevingsverordening rekening te houden met de gevolgen voor het beheer van watersystemen. Daarvoor moeten de overheden het waterschap betrekken. Dit is ook afgesproken in het Bestuursakkoord Water. ¹⁵	5.37 Bkl ¹⁶
Projectbesluit	Besluit met een aparte procedure om ingewikkelde projecten van publiek belang mogelijk te maken, zoals aanleg of wijziging van een waterstaatswerk.	5.44 Ow
Instrumenten privaatrechtelijk	Omschrijving	Wettelijke grondslag
Pachtcontracten	Overeenkomst over de uitgifte in bruikleen (door een verpachter) van een stuk grond of een gebouw voor landbouw, in ruil voor een tegenprestatie door de pachter.	Titel 7.5 BW
Onteigening	Het ontnemen van eigendom in het algemeen belang voor het ontwikkelen, gebruiken of beheren van de fysieke leefomgeving, tegen vooraf verzekerde schadeloosstelling. Voorwaarden zijn een algemeen belang, noodzaak en urgentie van de onteigening.	14 Gw en hoofdstuk 11 Ow
Subsidieregelingen	Besluit op grond waarvan een bestuursorgaan financiële middelen kan toekennen aan aanvragers, om een bepaalde activiteit aan te moedigen.	Titel 4.2 Awb
Inkoop- en aanbestedingsbeleid	Uitgangspunten en beleidsmatige ambities voor het inkoopproces van leveringen, diensten en werken door waterschappen.	Aanbestedingswet
Convenant	Een op samenwerking en afstemming gerichte overeenkomst van de overheid met andere partijen, gericht op het behalen van bepaalde (beleids-)doelen. De afspraken uit het convenant zijn juridisch bindend, maar partijen kunnen overeenkomen dat bepaalde afspraken niet juridisch afdwingbaar zijn bij de rechter.	Boek 6, titel 5 BW

¹³ Zie artikel 1 van de Waterschapswet en artikel 2.17 van de Omgevingswet.

¹⁴ Opgenomen voor vergunningplichtige activiteiten in de waterschapsverordening.

¹⁵ NvT bij het Bkl, algemeen deel, p. 341.

¹⁶ Schakelbepalingen: 7.1 Bkl, 8.0b en 8.0c Bkl en 9.1 Bkl.

3.2.1 Mogelijkheden waterschapsverordening

De waterschapsverordening is het instrument van het waterschap om regels te stellen over de fysieke leefomgeving binnen het beheergebied. Regels gericht op initiatieven van derden kunnen worden ingezet om de doelen in het kader van water en bodem sturend en klimaatadaptatie te bewerkstelligen. De mogelijkheid tot het stellen van regels in de waterschapsverordening wordt begrensd door de taken en bevoegdheden die het waterschap heeft met betrekking tot de fysieke leefomgeving (in paragraaf 0 worden de begrenzings nader uitgewerkt). Het waterschap kan de volgende verplichtingen opnemen in de waterschapsverordening:

- Zorgplicht;
- Algemene regels;
- Informatieplicht;
- Meldplicht;
- Maatwerkregels op de zorgplicht van het Bal (specificeren wat waterschap onder de zorgplicht verstaat);
- Maatwerkregels op afdeling 2.7 Bal (ongewone voorvallen);
- Maatwerkregels stellen over lozing door milieubelastende activiteiten die in H3 - H5 Bal zijn gereguleerd.¹⁷ NB. Maatwerkregels over meldingen mogen alleen aanvullen, niet afwijken;¹⁸
- Meldingsplicht voor lozingsactiviteiten instellen, hierbij mag het waterschap niet afwijken van het Bal, alleen aanvullen;¹⁹
- Vergunningplicht;
- Algeheel verbod;
- Beoordelingsregels voor een vergunning verleend op grond van de waterschapsverordening;²⁰
- Mogelijkheid voor maatwerkvoorschriften;²¹
- Nadere regels voor het treffen of uitsluiten van een gelijkwaardige maatregel;²²
- Voorschriften over wanneer een omgevingsvergunning op grond van de waterschapsverordening kan worden ingetrokken;²³
- Indieningsvereisten voor informatie- en meldplichten en aanvraagvereisten voor omgevingsvergunningen;²⁴
- Bestuursorganen/instanties aanwijzen die bevoegd zijn advies in te dienen over een aanvraag voor een omgevingsvergunning die het waterschap verleent;²⁵ en
- Aangeven welk bestuursorgaan kan bepalen dat van een bijzondere omstandigheid sprake is (zoals droogte).²⁶

In relatie tot lozingsactiviteiten die afkomstig zijn van milieubelastende activiteiten geregeld in het Bal²⁷ geldt dat *aanvullen* van de aanwijzing van vergunningplichtige lozingsactiviteiten in het Bal kan, door het instellen van een aanvullende vergunningplicht. Verder kan *afwijken* van wat in het Bal staat alleen als het Bal-artikel voor die lozingsactiviteit aangeeft dat dit kan.

¹⁷ Zie artikel 2.12 van het Besluit activiteiten leefomgeving en artikel 4.6 van de Omgevingswet.

¹⁸ Zie artikel 2.14 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

¹⁹ Zie artikel 2.14 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

²⁰ Zie artikel 5.30 van de Omgevingswet.

²¹ Zie artikel 4.5 van de Omgevingswet.

²² Zie artikel 4.7 van de Omgevingswet.

²³ Zie artikel 5.40, tweede lid, onder f van de Omgevingswet.

²⁴ Zie artikel 16.55 van de Omgevingswet.

²⁵ Zie artikel 16.15 van de Omgevingswet.

²⁶ Zie artikel 19.0 van de Omgevingswet.

²⁷ Zie artikel 2.15 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

De regels in de waterschapsverordening zijn niet alleen te gebruiken bij herbouw en nieuwbouw. Ze zijn ook in te zetten voor herstructurering van bestaand bebouwd gebied met knelpunten op het gebied van water. Het waterschap kan in de algemene regels van de waterschapsverordening actieve verplichtingen aan particulieren opleggen, ook buiten de momenten dat er geen sprake is van herbouw of nieuwbouw. Aandachtspunt is vooral de relatie met het watersysteem, de verhouding met regels van andere overheden, met name de gemeente (zie ook paragraaf 3.3.3) en de handhaving capaciteit. Ruimtelijke aspecten die relevant zijn voor de waterschapsbelangen kunnen ook via de weging van het waterbelang worden ingebracht bij de gemeente.

Een voorbeeld

In de waterschapsverordening kan een bevoegdheid worden opgenomen om maatwerkvoorschriften te stellen over het aanbrengen van berging wanneer wateroverlast een probleem vormt. Stel een gebied is een knelpunt voor wateroverlast, er is een bergingstekort, en er staat een loods die nooit hoeft hoeven te compenseren. Dan kan het waterschap de eigenaar van de loods bij maatwerkvoorschrift verplichten om waterberging te realiseren. Een compensatie-eis hoeft niet altijd gekoppeld te worden aan toename van verharding.

In Bijlage D is nog een drietal andere voorbeelden opgenomen van het stellen van regels in de waterschapsverordening met het oog op de taken en doelen van het waterschap.

3.3 Begrenzings voor het stellen van regels

Paragraaf 3.3 beschrijft de verschillende type begrenzingen die er zijn voor het stellen van regels.

3.3.1 Taakstelling waterschap

De eerste begrenzing voor het stellen van regels vormt de eigen taakstelling. Het doel dat het waterschap wil behartigen, moet te relateren zijn aan een wettelijke taak van het waterschap (zie paragraaf 3.1 hiervoor). Regels in de waterschapsverordening mogen geen belangen behartigen die buiten de taken van het waterschap vallen.

3.3.2 Instructieregels Rijk en provincie

De tweede begrenzing vormen de *instrumenten van medeoverheden*. We hebben het dan vooral over instructie(regels) van de provincie en het Rijk. Uitspraken en afspraken uit programma's of ander beleid – zoals de maatlat en het water en bodem sturend kader – beschouwen we vooralsnog meer als kaderstellend dan als begrenzend. Dat kan veranderen op het moment dat water en bodem sturend en/of de maatlaten door het Rijk juridisch wordt geborgd, bijvoorbeeld in de vorm van een instructieregel (zie onderstaande alinea's). Uiteraard moeten ook de afspraken uit Bestuursakkoord Water in acht worden genomen.

In de omgevingsverordening van de provincie kunnen instructieregels zijn opgenomen.²⁸ Instructieregels kunnen gaan over de uitoefening van taken van het waterschap, maar ook over de inhoud of motivering van een programma, projectbesluit, legger, peilbesluit, maatwerkvoorschrift of de waterschapsverordening. Soms is afwijking ("onthefing") van een instructieregel mogelijk. Dat staat dan in de instructieregel zelf. De provincie kan bijvoorbeeld, naar aanleiding van het loslaten van een grondwatersanering door het Rijk, een instructieregel stellen hoe het waterschap in het waterbeheerprogramma of de waterschapsverordening moet omgaan met verontreinigd grondwater.

²⁸ Zie artikel 2.22 en 2.23 van de Omgevingswet.

Het Rijk kan ook instructieregels opnemen die een begrenzing vormen voor de taakuitoefening van het waterschap.²⁹ Voor het opnemen van regels in de waterschapsverordening zijn bijvoorbeeld de volgende instructieregels opgenomen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl):

- Regels over oppervlaktewater. Bij lozing door een puntbron die verontreiniging kan veroorzaken bevat de waterschapsverordening een vereiste van voorafgaande regulering en bij toestaan lozing: een registratie met emissiebeheersingsmaatregelen voor de betrokken verontreinigende stoffen. Dus lozingsverbod of melding/algemene regels die inhouden dat niet wordt geloosd voordat (schriftelijke) toestemming is verkregen.³⁰
- Algemene beoordelingsregels voor de aanvraag om een omgevingsvergunning voor wateractiviteiten in of bij een KRW-oppervlaktewaterlichaam of KRW-grondwaterlichaam. Als in de waterschapsverordening vanwege de kaderrichtlijn water bepaalde wateractiviteiten vergunningplichtig zijn gesteld, moeten vergunningverleners op grond van artikel 6.2 Bkl het generieke toetsingskader van artikel 8.84 Bkl toepassen. Dit vormt de koppeling met water(beheer)programma's, stroomgebiedsbeheerplannen en overstromingsrisicobeheerplannen; en
- Beoordelingsregels voor een wateronttrekkingsactiviteit. Artikel 8.89 van Bkl bepaalt dat een omgevingsvergunning voor een wateronttrekkingsactiviteit alleen wordt verleend als de activiteit verenigbaar is met de dragende functie van het watersysteem. Via de bruidsschat geldt deze beoordelingsregel ook voor wateronttrekkingsactiviteiten die in de waterschapsverordening vergunningplichtig zijn gesteld.

Een voorbeeld

Naar aanleiding van de beoordelingsregel die via de bruidsschat Omgevingswet in de waterschapsverordening wordt geplaatst moet het waterschap bij het verlenen van een omgevingsvergunning voor een wateronttrekkingsactiviteit, ook de schade aan huizen van omwonenden meewegen in de beoordeling van een vergunningaanvraag. Het 'beheer van veilig en doelmatig gebruik, in overeenstemming met de aan het watersysteem toegedeelde functies' is deel van de wettelijke taak. En in deze beoordelingsregel wordt de maatschappelijke functie 'dragen van gebouwen' aan het watersysteem toegekend. Schade aan woningen door aantasten van de dragende functie moet in de afweging voor het al dan niet verlenen van de vergunning worden afgewogen.

- In afdeling 8.3 van de Omgevingsregeling kan het Rijk extra instructieregels over de waterschapsverordening stellen. Die afdeling is tot op heden nog leeg.

3.3.3 Afbakening met rechtstreeks werkende regels van andere overheden

Voor rechtstreeks werkende regels uit de omgevingsverordening (provincie) en het omgevingsplan (gemeente) geldt dat bij overlap de strengste regel voorgaat. Uiteraard is het wel de bedoeling overlap te voorkomen. De (gelijkluidende) rechtstreeks werkende regels in omgevingsplannen en omgevingsverordeningen vormen, in principe, geen beperkingen voor het waterschap om zelf regels te stellen. Elk bestuursorgaan mag zijn of haar taken en bevoegdheden op grond van de wet uitoefenen met het oog op de doelen van de wet. Bij een eventuele samenloop van taken en bevoegdheden van verschillende overheden, valt een bestuursorgaan terug op de afstemmingsbepaling, artikel 2.2 van de Omgevingswet. Het derde lid van artikel 2.2 Ow bepaalt: *"Een bestuursorgaan treedt bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden slechts in de taken en bevoegdheden van een ander bestuursorgaan voor zover dat nodig is voor de uitoefening van zijn eigen taken en bevoegdheden."* Artikel 2.2 van de Omgevingswet is vooral een opdracht samenwerking en afstemming te bevorderen en zo onnodige bureaucratie tegen te gaan. Het bevat

²⁹ Zie voor de bevoegdheid artikel 2.7 van de Omgevingswet en voor de instructieregels zelf hoofdstuk 6 en 8 van het Besluit kwaliteit leefomgeving.

³⁰ Zie artikel 6.1 van het Bkl jo. 10 en 11 lid 3 onder g van de verordening 2000/60/EG (KRW-richtlijn).

een opdracht aan het bestuur, maar geen (juridische) verplichting. Een waterschap kan motiveren dat het nodig is om naast/in aanvulling op een regel in het omgevingsplan of de omgevingsverordening zelf ook regels te stellen over een activiteiten, vanwege het behartigen van hun taak. De memorie van toelichting bij artikel 2.2 Omgevingswet³¹ zegt hierover het volgende: *"(...)Er kan met andere woorden gemotiveerd en tot op zekere hoogte voorbij worden gegaan aan die andere belangen met een beroep op het gewicht van het «eigen» te behartigen belang of de kosten of haalbaarheid van het rekening houden met andere belangen, maar dit heeft zijn grenzen. Bij een evident voorbijgaan aan die belangen, zonder toereikende motivering, kan de vraag aan de orde komen in hoeverre sprake is van bestuurlijke onzorgvuldigheid. Op grond van artikel 3:2 Awb heeft een bestuur de verplichting om actief te inventariseren welke belangen bij een taak of bevoegdheid zijn betrokken. In de toelichting op een besluit of bij de verantwoording van de uitoefening van een taak dient te worden gemotiveerd op welke wijze aan de belangeninventarisatie en het rekening houden met uitvoering is gegeven."*

3.3.4 Instructie

Een andere begrenzing waar het waterschap rekening mee moet houden is de mogelijkheid die het Rijk en de provincie hebben om het waterschap een instructie te geven.³² Hierbij kan bijvoorbeeld een stuk tekst uit de waterschapsverordening worden geschrapt. Een instructie is een instrument voor specifieke gevallen die zich eenmalig voordoen en moet pas worden ingezet als instructieregels niet voldoende zijn om de belangen te behartigen. Zo nodig kunnen Rijk en provincie gebruikmaken van de bevoegdheid tot indeplaatsstelling en de tekst zelf veranderen.

3.3.5 Overige onderwerpen waarover geen regels in de waterschapsverordening mogen worden gesteld

Tot slot zijn er nog enkele overige onderwerpen waarover geen regels in de waterschapsverordening mogen worden gesteld:

- Strafbepalingen³³: Overtreding waterschapsverordening is strafbaar gesteld via de Wet economisch delicten;
- Het opnemen van regels over onderhoud op grond van artikel 78, tweede lid, van de Waterschapswet; en
- Regels over waterschapsbelastingen.

3.3.6 Samenvatting van de verschillende type begrenzingen

De begrenzingen voor het stellen van regels door het waterschap in de waterschapsverordening (WSV) vormen:

1. De wettelijke taak van het waterschap.
2. Instructieregels van het Rijk.
3. Instructieregels van de provincie.
4. Overige regelgeving medeoverheden.
5. Instructie.
6. Geen regels over strafbepalingen, onderhoudsverplichtingen of belastingen.

Let op het zorgvuldigheidsbeginsel: motiveer het oppakken van een bepaalde taak goed en inventariseer actief welke belangen bij een taak of bevoegdheid zijn betrokken.

³¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33962-3.html>.

³² Zie de artikelen 2.33 en 2.34 van de Omgevingswet.

³³ Zie artikel 2.2, tweede lid, van het Omgevingsbesluit.

4. Borgingsmogelijkheden waterschappen Water en bodem sturend en Landelijke maatlat

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de mogelijkheden die waterschappen hebben om waterschapsregelgeving in te zetten om de structurerende keuzes uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend* en de doelen en richtlijnen uit de *Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving* te borgen. Omdat niet alle structurerende keuzes een relatie hebben met de taak van het waterschap, is in Paragraaf 4.1 allereerst een overzicht van de 33 structurerende keuzes gegeven en of ze al dan niet een relatie hebben met de taak van het waterschap. Paragraaf 4.2 geeft een overzicht van de instrumenten die waterschappen hebben om bij te dragen aan het bereiken van de structurerende keuzes uit de WBS brief, geordend naar de thema's uit de maatlat.

4.1 Structurerende keuzes met een relatie tot de waterschappen

Niet alle structurerende keuzes hebben een relatie met de taak van het waterschap. Tabel 3 geeft een overzicht van de (beknopte versies van de) structurerende keuzes, alsmede of de waterschappen er een rol in kunnen spelen. Alleen als er een relatie is met de taak van het waterschap, kunnen de structurerende keuzes namelijk mogelijk geborgd worden in waterschapsregelgeving. Bijlage E geeft een overzicht van de originele structurerende keuzes – dus niet de beknopte variant. In sommige gevallen komt hierin de relatie met de taak van het waterschap duidelijker naar voren.

Tabel 3. Beknopte omschrijving van de 33 structurerende keuzes uit de Kamerbrief Water en Bodem sturend, inclusief of er een relatie is met de taak van het waterschap.

Structurerende keuzes (beknopt)		Relatie taak waterschap
	Voldoende water beschikbaar	
1	De ambitie hanteren om het hoofdwatersysteem weerbaar te maken tegen droogte (T=20j).	ja
2	Grondwateronttrekkingen in beeld brengen.	ja
3	Toewerken naar nieuwe en diverse drinkwaterbronnen.	nee
4	Toewerken naar een drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter in 2035.	nee
	Schoon en gezond water	
5	Maatregelen uitvoeren van de KRW Stroomgebiedbeheerplannen, het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2022-2026, de derogatiebeschikking, de PGAW en overige relevante uitvoeringsprogramma's.	ja
6	Koelwaterlozingen op de grote rivieren begrenzen.	nee
	Ruimte voor water	
7	Ruimte creëren voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in onze ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer.	ja
8	Rekening houden met grotere peilfluctuaties en de optie van peilaanpassingen van het IJsselmeer en het Markermeer.	nee
9	Geen nieuwe landaanwinning (eilanden) toestaan in het IJsselmeergebied, behalve voor overstroombare natuur en om te voldoen aan de Natura 2000-doelen en KRW.	nee
10	Geen nieuwe bebouwing toestaan in de uiterwaarden die onder de Beleidslijn grote rivieren vallen.	nee

11	Huidige reserveringszones rond primaire waterkeringen (dijken en kust) actualiseren.	ja
12	Provincies, waterschappen en gemeenten verzoeken om op dijken de biodiversiteit te bevorderen, en binnendijks naar ruimte te zoeken voor natuurlijke achteroevers (PAGW en NPLG).	ja
13	Reserveren van 5% tot 10% van (diepste delen van) diepe polders voor waterberging.	ja
14	Kustuitbreiding voor alsnog niet toestaan.	nee
	Bodem	
15	Regie op de inrichting van de ondergrond versterken.	nee
16	Bij verstedelijking en infrastructuur streven naar zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte, zo min mogelijk afdekking van de bodem en waar mogelijk herstel van de bodem.	nee
17	Bij bestaand bebouwd gebied sturen op vermindering van onnodige bodemafdekking.	ja
18	Behouden van waardevolle landbouwgronden.	nee
19	Tegen gaan van bodemverstoring door ontgraving en inzetten op hoogwaardig hergebruiken grond.	ja (rol in pilots)
20	Aanpak bestaande en diffuse bodemverontreiniging herijken.	ja (waterbodem)
	Bebouwd gebied	
21	Risico's van overstromingen, wateroverlast, bodemdaling en drinkwaterbeschikbaarheid sturend maken bij de locatiekeuze en inrichting van woningbouw.	ja
22	Locaties waar in de toekomst ruimte nodig is voor waterberging, rivierafvoer en toekomstige dijkversterkingen niet (meer) voor bebouwing benutten.	ja
23	De maatlat voor een klimaatadaptieve en natuurinclusieve bebouwde omgeving toepassen.	ja
24	Op zo min mogelijk afdekking van de bodem sturen als overheden.	ja
	Laagveengebieden	
25	Toebevegen naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied.	ja
26	De aanvoer van gebiedsvreemd water minimaliseren.	ja
27	Langbouwgronden duurzaam beheren.	nee
	Verziltende kustgebieden	
28	Inzetten voor aanvoer van zoetwater.	Ja
29	Vragen van alle watergebruikers rekening te houden met en zelf maatregelen te nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, watertekorten en verzilting.	Ja
	Hoge zandgronden	
30	Water langer vasthouden en minder snel afvoeren.	Ja
31	Grondwaterpeilen met mogelijk 10 tot 50 cm verhogen.	Ja
32	In de gebiedsprocessen inzetten op grootschalig herstel van beekdalen op zandgronden voor het verbeteren van de waterkwaliteit.	Ja
33	Grondwateronttrekkingen rond Natura 2000-gebieden beperken.	Ja

4.2 Mogelijke instrumenten voor borging in waterschapsregelgeving

Tabel 4 beschrijft aan de hand van de thema's in de maatlat, aangevuld met het thema schoon en gezond water, de instrumenten die waterschappen hebben om bij te dragen aan het bereiken van de structurerende keuzes uit de WBS brief. Per thema is aangegeven: welke structurerende keuzes hiermee samenhangen, of het thema een relatie heeft met de taak van het waterschap, welke instrumenten het waterschap in kan zetten en zijn eerste ideeën voor eventuele bouwstenen opgenomen die in fase 2 zouden kunnen worden uitgewerkt in voorbeeldregels voor de waterschapsverordening.

Tabel 4. Instrumenten van waterschappen voor de borging van structurerende keuzes uit de Kamerbrief Water en Bodem sturend. De tabel is geordend aan de hand van de thema's uit de Landelijke maatlat, inclusief het thema 'schoon en gezond water' uit de Kamerbrief Water en Bodem sturend.

Structurerende keuzes WBS, per thema	Relatie taak waterschap	Instrument	Inhoud bouwsteen (voorbeeldregels)
Droogte 1, 2, 3, 13, 16, 17, 19, 20, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 33	Ja, beheer watersysteem, peilbeheer, waterkwantiteit: vasthouden-bergen-afvoeren, actief beheren grondwaterkwantiteit, aanleg/wijziging/onderhoud van waterstaatswerken	- WSV - Peilbesluit - Facultatieve omgevingsvisie³⁴ of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen - Projectbesluit	- Verplichte retourbemaling - Meldplicht en vergunningplicht grondwateronttrekkingen in beeld - Aanbrengen verharding en compensatie³⁵ - Drainage in veenweidegebieden verbieden of vergunningplichtig maken - Verplicht voorschrijven aanleg infiltratievoorzieningen - Ondergrondse bouwconstructies³⁶ - Peilafwijking realiseren
Wateroverlast 7, 11, 12, 13, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24	Ja, beheer watersysteem, waterkwantiteit: vasthouden-bergen-afvoeren water, peilbeheer, aanleg/wijziging/onderhoud van waterstaatswerken, voorkomen van schade aan waterstaatswerken veroorzaakt door bever- en muskusratten, zuiveren afvalwater	- WSV - Peilbesluit - Profielenlegger - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen - Projectbesluit	- Aanbrengen verharding en compensatie - Strengere verplichtingen rondom waterkeringen + extra reservering zoneringen - Ophogen gronden voor bebouwing - Peilafwijking realiseren - Compenserende waterberging
Hitte 17	Mogelijk, maar alleen bij eigen beheerobjecten. Beheer watersysteem: aanleg, wijziging, onderhoud van waterstaatswerken, actief beheren van de chemische, ecologische en bacteriële kwaliteit van watersystemen, beheer van veilig en doelmatig gebruik i.o.m. de aan het	- WSV - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang	Schaduwwerking in watergangen, samenhang ecologische waterkwaliteit

³⁴ Bijvoorbeeld delen kennis over het telen van bepaalde gewassen in droogtegevoelige gebieden niet doen, etc. Aangeven om aan te geven hoe het waterschap wil inspelen op ontwikkelingen. Hiermee proactief gesprek met gebiedspartners aangaan. Input voor adviezen

³⁵ Let hierbij op de afbakening met het omgevingsplan.

³⁶ Om het grondwater onbelemmerd te kunnen laten doorstromen en zettingsschade te voorkomen.

	watersysteem toegedeelde functies		
Biodiversiteit			
6, 12, 16, 17, 19, 23, 24, 28, 32, 33	Ja, beheer watersysteem: aanleg/wijziging/onderhoud van waterstaatswerken, actief beheren van de chemische, ecologische en bacteriële kwaliteit van watersystemen (schoon en gezond water), onderhoudslegger/schouw, beheer veilig en doelmatig gebruik i.o.m. functies, peilbeheer	- WSV - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Peilbesluit - Onderhouds-verordening, Onderhoudslegger en Profielenlegger³⁷ - Facultatieve omgevingsvisie o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen - Projectbesluit - Inkoop- en aanbestedingsbeleid	- Natuurvriendelijke oevers - Graven - Lozingen - Gebruik koelwater - Peilafwijking realiseren - Vistrappen - Voorschriften graszaadmengels³⁸
Bodemdaling			
2, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25	Ja, beheer watersysteem, actief beheren grondwaterkwantiteit, waterkwaliteit, peilbeheer, waterkwantiteit: vasthouden/bergen/afvoeren, beheer veilig en doelmatig gebruik i.o.m. functies.	- WSV - Peilbesluit - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen	- Verplichte retourbemaling - Meldplicht en vergunningplicht grondwateronttrekkingen in beeld - Drainage in veenweidegebieden verbieden of vergunningplichtig maken - Graven - Peilafwijking realiseren
Gevolgbeperking overstromingen			
7, 11, 12, 1, 16, 17, 21, 22, 23, 24	Ja, beheer watersysteem, aanleg/wijziging/onderhoud van waterstaatswerken, peilbeheer, waterkwantiteit: vasthouden-bergen-afvoeren, beheer veilig en doelmatig gebruik i.o.m. functies (sponswerking bodem).	- WSV - Peilbesluit - Profielenlegger - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen - Projectbesluit	- Aanbrengen verharding en compensatie - Strengere verplichtingen rondom waterkeringen + extra reservering zoneringen - Ophogen gronden voor bebouwing
Schoon en gezond water			
2, 3, 5, 6, 16, 17, 19, 20, 24, 30, 32	Ja, beheer watersysteem, actief beheren van de chemische, ecologische en bacteriële kwaliteit van watersystemen, aanleg/wijziging/onderhoud van waterstaatswerken (bijv. KRW-proof baggeren), peilbeheer, actief beheren van de chemische grondwaterkwaliteit en grondwaterkwantiteit, zuiveren afvalwater, beheer veilig en doelmatig gebruik i.o.m functies (sponswerking bodem).	- WSV - Peilbesluit - Onderhouds-verordening, onderhoudslegger en profielenlegger - Facultatieve omgevingsvisie of ander beleid o.a. te gebruiken bij weging waterbelang - Beoordelingsregels en Beleidsregels - Pachtcontracten - Subsidiereregelingen - Projectbesluit	- Drainage bij kwetsbare watergangen - Lozingen en grondwateronttrekkingen - Gebruik koelwater

³⁷ Inrichting watergangen voor ecologie.

5. Praktijkvoorbeelden

Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van praktijkvoorbeelden. In Tabel 5 zijn voorbeelden opgenomen van onderwerpen van regels uit waterschapsverordeningen en beleidsregels waarin waterschappen specifieke onderdelen met betrekking tot klimaatadaptatie hebben opgenomen in de regelgeving. Dit is een inventarisatie van de huidige regelgeving; waterschappen zijn op dit moment bezig om de onderdelen uit Water en Bodem sturend en de Landelijke maatlat verder vorm te geven.

Tabel 5. Voorbeelden uit de praktijk

Waterschap	Instrument	Inhoud
Rijnland	Waterschapsverordening	Klimaatregels bij nieuwe, grote gebiedsontwikkelingen. 20 mm/90 mm en natuurinclusieve regels.
Limburg	Waterschapsverordening	100 mm en 80 mm eis waterberging bij aanbrengen van verharding eis voor compensatie en berging.
Amstel Gooi en Vecht	Waterschapsverordening	Regels voor compensatie bij toenemen verhard oppervlak en stedelijke uitbreiding.
Noorderzijlvest	Keur/ Waterschapsverordening	Uitzetten en verplaatsen vis, vismigratieroutes bij nieuwe activiteiten, strengere eisen lozen en onttrekken in bepaalde wateren, vergunningplicht zon op water en monitoringsplicht ecologische effecten, regels koude-lozingen TEO ter voorkoming van negatieve effecten op de ecologie. Ecologisch waardevolle wateren aangewezen (strengere eisen mogelijk voor bepaalde lozingen en onttrekkingen. Regels die zien op het compenseren van waterbergingscapaciteit bij het verharden van oppervlakken of het afkoppelen van hemelwaterafvoerleidingen van verharde oppervlakken van gemengde rioolstelsels om versnelde afvoer te voorkomen en te zorgen voor voldoende mogelijkheden om het water te bergen.
De Stichtse Rijnlanden	Waterschapsverordening + Beleidsregels	Geen extra peilstijging als gevolg toename verharding, compenseren verharding en minimale afmetingen tertiaire watergangen + ecologisch gewenst profiel watergangen, regels over zon op water.
Brabantse waterschappen	Waterschapsverordening Beleidsregel Brabantse Delta	Meldplicht voor alle grondwateronttrekkingen. Beleidsregel agrarische beregening uit grondwater bij schaarste.
Delfland	Waterschapsverordening + beleidsregels	Vergunningplicht bij toename van verharding als gevolg van de realisatie van grote infrastructurele projecten + compensatieplicht. Bij dempen en graven regels over minimale afmetingen van watergangen.
Scheldestromen	Keur/ Waterschapsverordening	Concrete normen voor het lozen en onttrekken van oppervlaktewater.
Hollands Noorderkwartier	Keur/ Waterschapsverordening + Beleidsregels	Voorschriften over compensatie bij toename verharding.
Bijna alle waterschappen	Waterschapsverordening	Daarnaast hanteren vrijwel alle waterschappen een compensatie eis voor waterberging bij het aanbrengen van nieuwe verhardingen in de waterschapsverordening op het moment dat er sprake is van een duidelijke relatie met het functioneren van het watersysteem.

De waterschappen in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland zijn een traject gestart dat is gericht op het ontwikkelen van gezamenlijke en waar mogelijke uniforme voorstellen voor klimaatadaptieve regels, die gebiedsgericht kunnen worden verwerkt in de individuele waterschapsverordeningen.

Bijlage A: Kamerbrief *Water en bodem sturend*

Kamerbrief is apart bijgesloten.

Bijlage B: Kamerbrief *De Landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving*

Kamerbrief is apart bijgesloten.

Bijlage C: Voorziene rol structurerende keuzes WBS en doelen en richtlijnen Landelijke maatlat.

Water en Bodem sturend

De 33 structurerende uit de Kamerbrief *Water en Bodem sturend* zijn richtinggevend voor gebiedsprocessen. Het verschilt per thema of gebied welke structurerende keuzes een rol spelen, waarbij de volgende thema's en gebieden worden onderscheiden: water en bodem, bebouwd gebied, laagveengebied, verziltende kustgebieden en de hoge zandgronden. De betrokkenen bij een gebiedsproces geven invulling aan de structurerende keuzes door ofwel de in de brief beschreven maatregelen over te nemen, ofwel door er gemotiveerd van af te wijken (comply or explain).

Na toepassing van het water en bodem sturend kader kunnen bestuurders tot de conclusie komen dat een voorziene activiteit op een bepaalde plaats, gelet op de toestand van of de consequenties voor het water- en bodemsysteem, niet passend is. Het bevordert integraal (in plaats van sectoraal) en langere termijn kijken.

Er is een sterke verwevenheid met programma's zoals het NPLG (structurerende keuzes in gebiedsprogramma's voor het landelijk gebied), de woningbouwprogramma's, het Programma NOVEX en de deltaprogramma's.

Landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving

De maatlat is een houvast voor overheden en ontwikkelaars bij de vraag hoe klimaatadaptief en natuurinclusief inrichten en bouwen eruitziet. Het doel van de maatlat is voorkomen dat ambities op het gebied van klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen en inrichten naar de achtergrond verdwijnen tijdens het proces van nieuwbouw. Dit doet de maatlat door aan de voorkant van het proces al duidelijkheid te geven over wat de overheid nu precies verstaat onder klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen.

De maatlat is een overzichtstabel (A4) met onderliggende factsheets, waarin voor de 6 thema's *wateroverlast, droogte, hitte, biodiversiteit, bodemdaling en gevolgbepierking overstroomingen* snel te zien is wat de afgesproken ambities en uitgangspunten zijn. De VNG, IPO en UvW hebben namens alle decentrale overheden bestuurlijk afgesproken dat ze de maatlat al zoveel mogelijk gaan toepassen in de praktijk.

De maatlat geeft in één overzicht weer:

- wat voor een bepaald thema het doel (de ambitie) is;
- of er een landelijke norm geldt als ondergrens;
- of er voor dat thema een decentrale norm geldt die voor elk project decentraal (want gebiedsspecifiek) vastgesteld en geborgd is of moet worden;
- welke richtlijn(en) gelden - de richtlijnen worden regionaal verder ingevuld; en
- of er een voorkeursvolgorde is, en zo ja welke dit is.

Idealiter vormt de maatlat de basis voor elk project en elke ruimtelijke ontwikkeling, onafhankelijk van de locatie. Door de maatlat te gebruiken, hanteren alle overheden dezelfde uitgangspunten en ontstaat in de basis een gelijk speelveld. De lokale context bepaalt vervolgens welke *concrete* maatregelen en oplossingen het meest geschikt zijn om een nieuwbouwlocatie klimaatadaptief en natuurinclusief te ontwikkelen, waarbij de decentrale overheid invulling geeft aan de uitgangspunten van de maatlat. De *Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief en*

*natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren*³⁹ geeft gemeenten, provincies en waterschappen voorbeelden (bouwstenen) voor het decentraal borgen van de verschillende onderdelen uit de maatlat.

³⁹ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/22/handreiking-decentrale-regelgeving-klimaatadaptief-en-natuurinclusief-bouwen-inrichten-en-beheren>

Bijlage D: Voorbeelden van stellen van regels in de waterschapsverordening

Voorbeeld 1: Algemene regels in de waterschapsverordening over het in stand houden van door particulieren gerealiseerde waterbergingen

Het doel is te voorkomen dat er ontwikkelingen op of nabij die waterbergingen plaats (gaan) vinden die de waterbergende functie aantasten. Hierbij is de afbakening van het begrip particuliere waterberging van belang. Deze waterbergingen zijn geen waterstaatswerken die op de legger staan, en liggen niet per se in of bij (een beschermingszone van) een beheerobject van het waterschap. Toch is zoiets wel – doorredenerend – te relateren aan de wettelijke taak van het waterschap. Hoewel de waterbergingen zelf volgens de definitie in de bijlage van de Omgevingswet niet behoren tot het watersysteem, hebben activiteiten bij deze bergingen, zoals ophogen, wel gevolgen voor het watersysteem. Deze activiteiten raken dan aan de zorg van het watersysteem, dat wel tot de wettelijke taak van het waterschap behoort.

NB. Het water en bodem sturend kader is een motivatie om (nog meer) naar het bodem- en watersysteem als een integraal geheel te kijken. Activiteiten buiten de (beschermingszone van) beheerobjecten van het waterschap kunnen wel *effect hebben op* het beheer van watersystemen door waterschappen. Met deze integrale denkwijze kan het waterschap tot de conclusie komen dat het ook activiteiten met gevolgen voor het watersysteem kan reguleren. Vgl. het aanwijzen van kwelgebieden door Rijnland, terwijl deze gebieden niet direct in de buurt van een watergang of waterkering liggen.

Voorbeeld 2: Algemene regels over het voorkomen van hittestress

Een ander doel in het kader van klimaatadaptatie is het voorkomen van hittestress. Dit doel is moeilijker aan de taak van het waterschap te relateren. Er is iets te zeggen over de invloed van hitte op de ecologische waterkwaliteit (vis) en de recreatiefunctie van water (bij hitte meer blauwalg). Maar dit rechtvaardigt niet snel dat het waterschap regels gaat stellen over bijvoorbeeld het aanleggen van beplanting voor schaduwwerking. Zeker niet buiten de beschermingszone van eigen beheerobjecten. Hierbij speelt mee dat de gemeente bij uitstek bezig is met het onderwerp hittestress. Via het omgevingsplan hebben zij veel mogelijkheden, zoals voorschrijven van een groennorm, maximale hoeveelheid verharding, regels over schaduwwerking en warmtewerende oppervlakken, etc.

Voorbeeld 3: Energieterugwinning bij de RWZI

De kerntaak van waterschappen is, gelet op de wet, het zuiveren van afvalwater. Hiervoor beheren zij zuiveringstechnische werken (RWZI's). Uit afvalwater kan energie gewonnen worden. Met de RWZI kan het waterschap (in potentie) meer duurzame energie opwekken dan nodig is voor de eigen taakuitoefening. De kerntaak is en blijft zuivering, maar het terugwinnen van energie uit reststromen is goed te rijmen met een doelmatig (want efficiënt en effectief) beheer van de zuiveringstechnische werken voor het zuiveren van afvalwater. Het Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale Overheden (ESBL) kwam in 2018 ook tot de conclusie dat energiewinning juridisch past binnen het bestaande stelsel van waterschapstaken en -heffingen.⁴⁰ Omdat het waterschap de kosten voor het beheer van de RWZI doorbelast aan ingezetenen via de zuiveringsheffing, is er uit het oogpunt van rechtszekerheid wel een wetsvoorstel ingediend dat de Waterschapswet aanpast.⁴¹

⁴⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 36 412, nr. 3, p. 17.

⁴¹<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel%3A36412>

Bijlage E: Overzicht van structurerende keuzes uit Water en Bodem sturend

Structurerende keuze	Structurerende keuze (beknopt)	Thema/ Gebied	Relatie met Water- schappen
1. Op basis van het huidige klimaatscenario, hanteren we voor het hoofdwatersysteem de ambitie om weerbaar te zijn tegen een droogte, die bij een scenario van grote klimaatverandering en sterke groei van economie en bevolking gemiddeld eens in de 20 jaar voorkomt.	De ambitie hanteren om het hoofdwatersysteem weerbaar te maken tegen droogte (T=20j).	Water (voldoende water)	ja
2. De omvang van alle grondwateronttrekkingen wordt in beeld gebracht. Hiermee werken we toe naar een robuust grondwatersysteem en beperken we de nadelige effecten van grondwateronttrekking om ook in de toekomst zoveel mogelijk functies te faciliteren. We werken dit gezamenlijk met alle betrokkenen uit in het kader van NPLG.	Grondwateronttrekkingen in beeld brengen.	Water (voldoende water)	ja
3. We werken toe naar nieuwe en diverse drinkwaterbronnen. Hiermee zorgen we voor voldoende drinkwaterbronnen van voldoende kwaliteit. Provincies en drinkwaterbedrijven schalen daarbij op via regionale systemen naar een verbonden landelijk drinkwaternet.	Toewerken naar nieuwe en diverse drinkwaterbronnen.	Water (voldoende water)	nee
4. We werken toe naar een drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter in 2035 (thans 125 liter) en beperken laagwaardig gebruik van drinkwater. Grootverbruikers vragen we het drinkwatergebruik ook met 20% te reduceren. Zo beperken we het effect van toename van de watervraag in relatie tot de schaarsere beschikbaarheid van water.	Toewerken naar een drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter in 2035.	Water (voldoende water)	nee
5. We voeren maatregelen uit van de Kaderrichtlijn Water (KRW) Stroomgebiedbeheerplannen 2022-20278, het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2022-2026 met bijbehorend addendum9, de derogatiebeschikking, de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en uitvoeringsprogramma's zoals voor reducties van medicijnresten en andere chemische stoffen. Provincies geven in samenwerking met waterschappen en andere gebiedspartners bij het maken van hun gebiedsprogramma's10 aan welke maatregelen waar nodig zijn om de doelen vanuit de KRW, de	Maatregelen uitvoeren van de KRW Stroomgebiedbeheerplannen, het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2022-2026, de derogatiebeschikking, de PAGW en overige relevante uitvoeringsprogramma's.	Water (Schoon en gezond water)	ja

Nitraatrichtlijn, de Richtlijn duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de Vogel- en Habitatrichtlijnen te halen.			
6. We begrenzen de koelwaterlozingen op de grote rivieren. Daarmee blijft de temperatuur van het rivierwater op een acceptabel niveau.	Koelwaterlozingen op de grote rivieren begrenzen.	Water (Schoon en gezond water)	nee
7. We creëren ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in onze ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer. Hiermee vergroten we de veerkracht van zowel het hoofdwatersysteem als regionale watersystemen. Dit wordt vanaf heden door het Rijk, de waterschappen, provincies en gemeenten uitgewerkt en in de gebiedsprogramma's opgenomen.	Ruimte creëren voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in onze ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer.	Water (Ruimte voor water)	ja
8. We houden rekening met grotere peilfluctuaties en de optie van peilaanpassingen van het IJsselmeer en het Markermeer. Hiermee borgen we de zoetwatervoorziening vanuit het IJsselmeer en Markermeer in de toekomst. Het betreft de optie om de huidige zoetwaterbuffer van 20 cm naar 50 cm te vergroten, door het zomerpeil verder te laten uitzakken en eventueel hoger op te zetten bij verwachte langdurige droogte. Daarnaast willen we de waterafvoer naar de Waddenzee vanuit het IJsselmeer veilig stellen, ook als de zeespiegel stijgt. Dit betreft de optie om het winterpeil met 30 cm te laten meestijgen.	Rekening houden met grotere peilfluctuaties en de optie van peilaanpassingen van het IJsselmeer en het Markermeer.	Water (Ruimte voor water)	nee
9. We staan geen nieuwe landaanwinning (eilanden) toe in het IJsselmeergebied, behalve voor overstroombare natuur en om te voldoen aan de Natura 2000-doelen en KRW. Partijen houden hier vanaf heden rekening mee en het Barro of de BKL onder de Omgevingswet wordt hierop in 2026 aangescherpt. Bestaande vergevorderde afspraken over uitbreidingsprojecten worden gerespecteerd. De voorwaarden voor buitendijks bouwen op het bestaande land worden aangescherpt.	Geen nieuwe landaanwinning (eilanden) toestaan in het IJsselmeergebied, behalve voor overstroombare natuur en om te voldoen aan de Natura 2000-doelen en KRW.	Water (Ruimte voor water)	nee

10. We staan in de uiterwaarden (die vallen onder de Beleidslijn grote rivieren) geen nieuwe bebouwing meer toe. Daarmee maken we onze rivieren klimaatrobuuster en voorkomen we toenemende schade. Partijen houden hier vanaf heden rekening mee. Er wordt onderzocht hoe de Beleidslijn grote rivieren (Bgr) wordt aangescherpt. Dit is niet van toepassing op ontwikkellocaties, waar met het Rijk reeds bestuurlijke (beleids)afspraken over zijn gemaakt.	Geen nieuwe bebouwing toestaan in de uiterwaarden die onder de Beleidslijn grote rivieren vallen.	Water (Ruimte voor water)	nee
11. We actualiseren de huidige reserveringszones rond primaire waterkeringen (dijken en kust). Daarmee reserveren we ruimte voor toekomstige dijk- en kustversterkingen, en maken ze zo blijvend mogelijk. Ruimtelijke plannen en instrumenten van de gemeenten en provincies worden hierop aangepast. Dit pakken we in 2023 samen met de waterschappen, provincies en gemeentes op.	Huidige reserveringszones rond primaire waterkeringen (dijken en kust) actualiseren.	Water (Ruimte voor water)	ja
12. We verzoeken provincies, waterschappen en gemeenten zowel op dijken de biodiversiteit te bevorderen, als binnendijs naar ruimte te zoeken voor natuurlijke achteroevers (PAGW en NPLG). Hiermee zorgen we voor robuuste watersystemen.	Provincies, waterschappen en gemeenten verzoeken om op dijken de biodiversiteit te bevorderen, en binnendijs naar ruimte te zoeken voor natuurlijke achteroevers (PAGW en NPLG).	Water (Ruimte voor water)	ja
13. We reserveren de 5% tot 10% van diepe polders voor waterberging, bij voorkeur de diepste delen. We voorkomen hiermee wateroverlast als gevolg van aanhoudende regenval of piekbuien. Hier is geen nieuwe bebouwing toegestaan, tenzij het niet ten koste gaat van het waterbergend vermogen.	Reserveren van 5% tot 10% van (diepste delen van) diepe polders voor waterberging.	Water (Ruimte voor water)	ja
14. We staan kustuitbreiding vooralsnog niet toe. Hiermee voorkomen we onnodige druk op onze zandvoorraad, die cruciaal is om de kust orde te houden met het oog op zeespiegelstijging.	Kustuitbreiding voor alsnog niet toestaan.	Water (Ruimte voor water)	nee
15. We versterken de regie op de inrichting van de ondergrond. Daarmee bereiken we een efficiënte inrichting ervan, zodat ontwikkelingen als woningbouw en energietransitie mogelijk worden gemaakt zonder de bodem aan te tasten. Rijk en gemeenten ontwikkelen hiervoor een gezamenlijk instrument.	Regie op de inrichting van de ondergrond versterken.	Bodem	nee

16. We streven bij verstedelijking en infrastructuur naar zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte, dekken de bodem zo min mogelijk af en herstellen de bodem waar mogelijk. Zo behouden we waardevolle organisch rijke landbouw- en natuurbodems en blijft de sponswerking van de bodem behouden. Samen met gemeenten en provincies zetten we in op beperking van onnodig landgebruik.	Bij verstedelijking en infrastructuur streven naar zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte, zo min mogelijk afdekking van de bodem en waar mogelijk herstel van de bodem.	Bodem	nee
17. We sturen ook in bestaand bebouwd gebied op vermindering van onnodige bodemafdekking. De verstedelijkte omgeving wordt beter leefbaar als er minder hitte-stress is of wateroverlast tijdens piekbuien. Dit bereiken we door de bodem te herstellen en in te zetten op stedelijk groen.	Bij bestaand bebouwd gebied sturen op vermindering van onnodige bodemafdekking.	Bodem	ja
18. We behouden ook voor de toekomst waardevolle landbouwgronden. Dit doen we door maatregelen uit te werken voor het beheer van landbouwgronden op het gebied van materieel, nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen etc. Vanuit het Nationaal Programma Landbouwbodems trekken we samen met kennispartijen, de agrarische sector en de ketenpartijen op. Dit wordt in het Nationaal Strategisch Plan15 verankerd.	Behouden van waardevolle landbouwgronden.	Bodem	nee
19. We gaan bodemverstoring door ontgraving tegen en hergebruiken grond hoogwaardig. Daarmee behouden we gezonde en vitale bodems. Samen met provincies en waterschappen start het Rijk hier als opdrachtgever zelf pilots voor.	Tegen gaan van bodemverstoring door ontgraving en inzetten op hoogwaardig hergebruiken grond.	Bodem	ja
20. We herijken de aanpak van bestaande en diffuse bodemverontreiniging. Dit doen we om de risico's voor mens en milieu te beperken. Hiervoor is een gebiedsgerichte aanpak nodig, omdat geheel saneren praktisch vaak geen optie is.	Aanpak bestaande en diffuse bodemverontreiniging herijken.	Bodem	ja (voor water-bodem)
21. We maken de risico's van overstromingen, wateroverlast, bodemdaling en drinkwaterbeschikbaarheid sturend bij de locatiekeuze en inrichting van woningbouw. Hiermee voorkomen we dat we nieuwbouw gaan realiseren op locaties waar we later spijt van gaan krijgen. Provincies nemen in hun ruimtelijke arrangementen het (concept) richtinggevend kader mee.	Risico's van overstromingen, wateroverlast, bodemdaling en drinkwaterbeschikbaarheid sturend maken bij de locatiekeuze en inrichting van woningbouw.	Bebouwd gebied	ja

22. We benutten locaties waar in de toekomst ruimte nodig is voor waterberging, rivierafvoer en toekomstige dijkversterkingen niet (meer) voor bebouwing.	Locaties waar in de toekomst ruimte nodig is voor waterberging, rivierafvoer en toekomstige dijkversterkingen niet (meer) voor bebouwing benutten.	Bebouwd gebied	Ja
23. We passen de maatlat voor een klimaatadaptieve en natuurinclusieve bebouwde omgeving toe. Daarmee ontwikkelen we gebieden klimaatbestendiger. Deze maatlat is voorzien in december 2022.	De maatlat voor een klimaatadaptieve en natuurinclusieve bebouwde omgeving toepassen.	Bebouwd gebied	Ja
24. We sturen als overheden op zo min mogelijk afdekking van de bodem. Daarmee behouden we buiten het bebouwd gebied goede landbouwgrond, reduceren we hittestress en bevorderen we waterinfiltratie binnen het bebouwd gebied. We werken dit samen met provincies en gemeenten uit en zetten in de ladder duurzame verstedelijking in op minder netto landgebruik.	Op zo min mogelijk afdekking van de bodem sturen als overheden.	Bebouwd gebied	Ja
25. We bewegen toe naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied. Hiermee wordt bereikt dat bodemdaling wordt geminimaliseerd en uitstoot broeikasgassen wordt gereduceerd. Dit wordt in NPLG gebiedsprocessen door alle betrokken partijen samen uitgewerkt.	Toebewegen naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied.	Laagveengebieden	Ja
26. We minimaliseren de aanvoer van gebiedsvreemd water. Daardoor houden we zoveel mogelijk zoetwater beschikbaar voor peilopzet en tegengaan van verzilting. De provincies en waterschappen maken in gebiedsprocessen ruimte voor het vasthouden en bergen van zoveel mogelijk gebiedseigen water. Met name in perioden van droogte zal externe aanvoer toch nodig blijven.	De aanvoer van gebiedsvreemd water minimaliseren.	Laagveengebieden	Ja
27. We beheren onze landbouwgronden duurzaam. In aanvulling op structurerende keuze 18 voorkomen we hiermee onomkeerbare oxidatie van veen en behouden we ook voor de toekomst waardevolle landbouwgronden. We werken maatregelen voor beheer van landbouwgronden op het gebied van materieel, nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen etc. uit. Het Rijk vraagt provincies stevig in te zetten op het behoud van grasland.	Landbouwgronden duurzaam beheren.	Laagveengebieden	Nee

28. Het Rijk en waterschappen zetten zich in voor aanvoer van zoetwater, maar kunnen geen nieuwe maatregelen garanderen om verziltende gebieden te voorzien van zoetwater van elders. Omdat de aanvoer van extra (schaars) zoetwater van buiten het gebied niet altijd en overal kan worden gegarandeerd, zal er op termijn vaker sprake zijn van tijdelijke en regionale verzilting.	Inzetten voor aanvoer van zoetwater.	Verziltende kustgebieden	Ja
29. We vragen alle watergebruikers rekening te houden met en zelf maatregelen te nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, watertekorten en verzilting.	Vragen van alle watergebruikers rekening te houden met en zelf maatregelen te nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, watertekorten en verzilting.	Verziltende kustgebieden	Ja
30. We houden water langer vast en voeren het minder snel af. We herstellen daarmee de sponswerking van de bodem en bereiken een robuust grondwatersysteem. Dit wordt in gebiedsprocessen geborgd.	Water langer vasthouden en minder snel afvoeren.	Hoge Zandgronden	Ja
31. We verhogen de grondwaterpeilen met mogelijk 10 cm tot 50 cm. Daardoor wordt op de hoge zandgronden verdroging bestreden. Omdat het hier maatwerk betreft, wordt dit in gebiedsprocessen verder uitgewerkt.	Grondwaterpeilen met mogelijk 10 tot 50 cm verhogen.	Hoge Zandgronden	Ja
32. In de gebiedsprocessen zetten we in op grootschalig herstel van beekdalen op zandgronden voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Hiermee halen we niet alleen de doelen voor de waterkwaliteit (vanuit de KRW en de Nitraatrichtlijn) maar kunnen we ook andere doelstellingen realiseren (zoals natuur, groenblauwe dooradering en waterberging).	In de gebiedsprocessen inzetten op grootschalig herstel van beekdalen op zandgronden voor het verbeteren van de waterkwaliteit.	Hoge Zandgronden	Ja
33. We beperken de grondwateronttrekkingen rond Natura 2000-gebieden. Daarmee voorkomen we verdroging deze gebieden. Dit wordt in de gebiedsprocessen uitgewerkt.	Grondwateronttrekkingen rond Natura 2000-gebieden beperken.	Hoge Zandgronden	Ja